

ΑΝΩΤΑΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΚΥΠΡΟΥ
ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑ

(Άρθρο 23(3)(β)(ι) του Ν. 33/64 – Μεταβατικές Διατάξεις)

(Έφεση Κατά Απόφασης Διοικητικού Δικαστηρίου Αρ. 79/2018)

15 Μαρτίου, 2024

[ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, ΣΑΝΤΗΣ, ΚΑΛΛΙΓΕΡΟΥ, Δ/ΣΤΕΣ]

PAROUIS DAIRIES LTD,

Εφεσείοντες,

v.

ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΜΕΣΩ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ, ΕΜΠΟΡΙΟΥ, ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ ΚΑΙ
ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ,

Εφεσίβλητων.

P. Μαππουρίδης, για Ρίκκος Μαππουρίδης & Συνεργάτες Δ.Ε.Π.Ε και Χ. Προύντζος με Ε. Μπριάνα (κα) και Μ. Καραχάννα (κα), για Προύντζος & Προύντζος Δ.Ε.Π.Ε., για τους Εφεσείοντες.

Ε. Νεοφύτου (κα), Ανώτερη Δικηγόρος της Δημοκρατίας, για Γενικό Εισαγγελέα της Δημοκρατίας, για τους Εφεσίβλητους.

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Δ.: Η ομόφωνη απόφαση του Δικαστηρίου

θα δοθεί από τον **Σάντη, Δ.**

ΑΠΟΦΑΣΗ

ΣΑΝΤΗΣ, Δ.: Το Διοικητικό Δικαστήριο απέρριψε την Προσφυγή 6162/13 («η Προσφυγή») την οποία είχαν καταχωρίσει οι Αιτητές/Εφεσείοντες («οι Εφεσείοντες»), αιτούμενοι ακύρωση της απόφασης της Κυπριακής Δημοκρατίας, δηλαδή του Υπουργείου Ενέργειας, Εμπορίου, Βιομηχανίας και Τουρισμού («οι Εφεσίβλητοι»), να τους απαγορεύσουν τη διακίνηση εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προϊόντων με την ονομασία «Χαλλούμι-Halloumi» αφού τούτοι δεν είχαν «... ενδιαφερθεί για εγγραφή στην Επιτροπή Παραγωγών του Ιδρύματος για την προστασία του παραδοσιακού τυριού της Κύπρου Ονομαζόμενου Χαλλούμι ...» (η περικοπή είναι αυτούσια όπως και όσες ακολουθούν).

Ως εκ της φύσης των επίδικων θεμάτων κρίνουμε σκόπιμο να παραθέσουμε σε κάποια έκταση τα ουσιωδέστερα γεγονότα ώστε να γίνουν πιο κατανοητά τα όσα έπονται εξ απόψεως ανάλυσης των λόγων έφεσης.

Η ονομασία «Χαλλούμι-Halloumi» ήταν εγγεγραμμένη από την 22.2.99 ως Κοινοτικό Συλλογικό Εμπορικό Σήμα («το Σήμα») στο μητρώο του Γραφείου Εναρμόνισης στην Εσωτερική Αγορά, με αριθμό εγγραφής 00102965 στο όνομα του Οργανισμού Κυπριακής Γαλακτοκομικής Βιομηχανίας («ο ΟΚΓΒ»).

Την 26.9.12 οι Εφεσίβλητοι ενημέρωσαν το Κυπριακό Εμπορικό Βιομηχανικό Επιμελητήριο («ΚΕΒΕ») για τη βούληση τους να συμμετάσχουν μέσω του Υπουργείου Ενέργειας, Εμπορίου, Βιομηχανίας και Τουρισμού («το

Υπουργείο») με κρατικό περίπτερο στη Διεθνή Έκθεση Τροφίμων και Ποτών «ANUGA» στην Κολωνία («η Έκθεση ANUGA») μεταξύ 5.10.13 και 9.10.13.

Όρος για τη συμμετοχή ήταν ανάμεσα σε άλλα οι προτιθέμενοι εκθέτες να έχουν τις αναγκαίες πιστώσεις στον προϋπολογισμό του 2013. Σε αυτούς, θα παραχωρείτο εκθεσιακός χώρος στο κρατικό περίπτερο προκαθορισμένων διαστάσεων αναλόγως του είδους και όγκου των εκθεμάτων, ενώ σε περίπτωση που επιθυμούσαν περισσότερο χώρο, θα επιβαρύνονταν με το όποιο πρόσθετο κόστος το οποίο θα κατέβαλλαν προς τους *Εφεσίβλητους*.

Νοούμενου ότι οι εκθέτες θα πληρούσαν τα προαπαιτούμενα, θα τύγχαναν οικονομικής ενίσχυσης με βάση τον κανόνα *de minimis* για τα έξοδα συμμετοχής περιπτέρου (λόγου χάριν για ενοίκιο χώρου, κατασκευή περιπτέρου και αποστολή εκθεμάτων) όπως και για τα άλλα έξοδα (ξενοδοχείο, εισιτήριο, διαφημιστικό υλικό).

Η οικονομική ενίσχυση θα καταβαλλόταν στους εκθέτες μετά το πέρας της έκθεσης και της ικανοποίησης των όρων στην εξαγγελία.

Το Υπουργείο την 20.12.12 εξήγγειλε πρόθεση να συμμετάσχει με κρατικό περίπτερο και στη Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης («η Έκθεση Θεσσαλονίκης») μεταξύ 7.9.13 και 15.9.13.

Την 23.10.12 οι *Εφεσεΐοντες* - παραγωγοί τυροκομικών προϊόντων και χαλουμιού - υπέβαλαν αίτηση συμμετοχής για την Έκθεση *ANUGA*, με την αίτηση τους να λαμβάνεται από το Υπουργείο την 24.10.12.

Οι *Εφεσεΐοντες* υπέβαλαν επίσης αίτηση συμμετοχής και για την Έκθεση *Θεσσαλονίκης*, με την αίτηση τους να λαμβάνεται από το Υπουργείο την 30.1.13.

Αμφότερες οι αιτήσεις υποβλήθηκαν υπό την ονομασία «*ΧΑΛΛΟΥΜΙΣ ΠΟΑ Βιομ. Γάλακτος ΑΤΔ*».

Την 7.12.12 το Υπουργείο ενημέρωσε τους *Εφεσεΐοντες* ότι η αίτηση τους για συμμετοχή στην Έκθεση *ANUGA* έγινε αποδεκτή. Συναφώς, το Υπουργείο κατατόπισε σε εύθετο χρόνο τους *Εφεσεΐοντες* πως με την αίτηση συμμετοχής στην Έκθεση *ANUGA* κατέστησαν δικαιούχοι χορηγίας κατά προσέγγιση αναφερόμενου ποσού, αναφέροντας ότι οι αιτήσεις τους θα τύγχαναν χειρισμού ως υποβληθείσες υπό την ονομασία «*Parouis Dairies Ltd*», δοσμένης απόφασης του Εφόρου Εταιρειών και Επίσημου Παραλήπτη ημερομηνίας 15.10.12 για αλλαγή του ονόματος τους σε «*ΧΑΛΛΟΥΜΙΣ ΠΟΑ Βιομ. Γάλακτος ΑΤΔ*» ανακλήθηκε με αναδρομική ισχύ από 21.5.12.

Την 9.1.13, ενεγράφη στο μητρώο του Εφόρου Σωματείων και Ιδρυμάτων, ίδρυμα με ονομασία Ίδρυμα για την Προστασία του Παραδοσιακού Τυριού της Κύπρου ονομαζόμενου Χαλλούμι («*το Ίδρυμα*»), το οποίο συστάθηκε από την Κυπριακή Δημοκρατία και τον *ΟΚΓΒ* για την ανάπτυξη της παραγωγής του

χαλλουμιού στην Κύπρο, την προστασία του από απομιμήσεις στην Κύπρο και στο εξωτερικό και την οικονομική, αγροτική και εμπορική ανάπτυξη βασιζόμενη στο χαλλούμι.

Την 14.1.13, ο *ΟΚΓΒ* ο οποίος εξακολουθούσε ακόμη να είναι ο ιδιοκτήτης του *Σήματος*, ενημέρωσε διά επιστολής όλους τους «*παραγωγούς χαλλουμιού*» ότι για να μπορούν να χρησιμοποιούν το *Σήμα* έπρεπε να καταστούν μέλη της Επιτροπής Παραγωγών Χαλλουμιού του *Ιδρύματος* («*η Επιτροπή Παραγωγών*»).

Την 28.1.13 η ιδιοκτησία του *Σήματος* μεταβιβάστηκε στο *Ίδρυμα* λόγω της απόφασης για τερματισμό της λειτουργίας του *ΟΚΓΒ* ένεκα και της αλλαγής στον τρόπο λειτουργίας του έπειτα από την ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Το *Ίδρυμα* με επιστολή 1.3.13 προς τον Σύνδεσμο Τυροκόμων Κύπρου («*ο Σύνδεσμος*»), μέλος του οποίου ήταν και οι *Εφεσείοντες*, επισύναψε την επιστολή του *ΟΚΓΒ* ημερομηνίας 14.1.13 και τα έντυπα για εγγραφή στο *Ίδρυμα*, ζητώντας όπως τα διαβιβάσουν στα μέλη του *Συνδέσμου* ώστε όσα από αυτά δεν το είχαν ήδη πράξει, να υπέβαλλαν αίτημα εγγραφής στην *Επιτροπή Παραγωγών* του *Ιδρύματος*.

Την 29.3.13 το *Υπουργείο* ενημέρωσε διά επιστολής τους *Εφεσείοντες* πως η αίτηση τους για συμμετοχή στην *Έκθεση Θεσσαλονίκης* έγινε αποδεκτή.

Την 27.8.13 - εν σχέσει προς την Έκθεση Θεσσαλονίκης - το Υπουργείο ενημέρωσε γραπτώς τους Εφεσείοντες ότι επειδή δεν είχαν ενδιαφερθεί για εγγραφή στην Επιτροπή Παραγωγών, δεν δικαιούνταν να διακινούν εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης προϊόντα με την ονομασία «Χαλλούμι-Halloumi», και πως κατά συνέπεια δεν είχαν δικαίωμα να παρουσιάσουν στο περίπτερο τους στην Έκθεση Θεσσαλονίκης προϊόντα με την υπό αναφορά ονομασία είτε αυτά «... αποσταλούν από την Κύπρο είτε αυτά παραδοθούν σε εσάς από τον τοπικό αντιπρόσωπο σας (εάν υπάρχει) ...» και ότι το τιμολόγιο που είχαν προσκομίσει στο Υπουργείο για τη φόρτωση θα έπρεπε να διαφοροποιηθεί έτσι ώστε να μην περιέχει το προαναφερθέν προϊόν, με το νέο τιμολόγιο που θα ετοιμάζαν οι Εφεσείοντες να έπρεπε να σταλεί στο Υπουργείο μέχρι την 30.8.13 για να πραγματοποιηείτο εγκαίρως η αποστολή των εκθεμάτων στην έκθεση.

Παρά την παραπάνω επιστολή, οι Εφεσείοντες παρέδωσαν στην εταιρεία μεταφορών Eurofreight Logistics Ltd, η οποία ανέλαβε την αποστολή εκθεμάτων στην Έκθεση Θεσσαλονίκης, κιβώτια με προϊόντα που έφεραν το Σήμα, τα οποία πάντως η εταιρεία αυτή αφαίρεσε από το φορτίο.

Την 28.8.13 το Υπουργείο έστειλε επιστολή προς τους Εφεσείοντες, με περιεχόμενο παρόμοιο εκείνου που τους είχε στείλει με την Επιστολή 27.8.13 (για την Έκθεση Θεσσαλονίκης), αυτή τη φορά για την Έκθεση ANUGA («η Επιστολή 28.8.13»).

Οι *Εφεσεϊόντες* με επιστολές των δικηγόρων τους προς το *Υπουργείο* τον Αύγουστο και Σεπτέμβριο 2013, επεξήγησαν την άρνηση τους να εγγραφούν στην *Επιτροπή Παραγωγών*.

Για την *Έκθεση Θεσσαλονίκης*, το *Υπουργείο* ετοίμασε δύο γραπτές αναφορές/εκθέσεις ημερομηνίας 10.9.13 και 12.9.13, στις οποίες αναφερόταν ότι αντιπρόσωπος των *Εφεσεϊόντων* που παρευρισκόταν στο περίπτερο εκ μέρους τους τοποθέτησε εκεί, παρά τις εμφάσεις Εμπορικού Συμβούλου του *Υπουργείου*, προϊόντα παραγωγής των *Εφεσεϊόντων* με την ονομασία «*Χαλλούμι*».

Την 25.9.13, οι *Εφεσεϊόντες* πληροφόρησαν γραπτώς το *Υπουργείο* πως ικανοποιούσαν τις προϋποθέσεις χρήσης του *Σήματος*.

Το *Υπουργείο*, με επιστολή ημερομηνίας 26.9.13 τόνισε στους *Εφεσεϊόντες* ότι δεν δικαιούνταν να παρουσιάσουν στο περίπτερο τους στην *Έκθεση ANUGA* «... προϊόντα με την ονομασία «*ΧΑΛΛΟΥΜΙ-HALLOΥΜΙ*», είτε αυτά αποσταλούν από την *Κύπρο* είτε αυτά παραδοθούν σε εσάς από τον τοπικό αντιπρόσωπο σας (εάν υπάρχει) ...», καλώντας τους ταυτοχρόνως όπως τιμολόγιο που είχαν προσκομίσει την 19.9.13 στο *Υπουργείο* «... διαφοροποιηθεί έτσι ώστε να μην περιέχει προϊόντα και διαφημιστικό υλικό με την ονομασία «*ΧΑΛΛΟΥΜΙ-HALLOΥΜΙ*» και υποβληθεί εκ νέου σήμερα 26.9.2013 στο φαξ ...», και ότι σε αντίθετη περίπτωση «... δεν θα καταστεί δυνατή η αποστολή οποιωνδήποτε εκθεμάτων σας στην υπό αναφορά έκθεση ...».

Την 27.9.13 οι *Εφεσείοντες* διαβίβασαν επιστολή στο *Υπουργείο* λέγοντας ότι πρόθεση τους ήταν να εγγραφούν στο *Ίδρυμα*, δίχως όμως να υποβάλλουν τη σχετική Δήλωση Συμμόρφωσης κατά τους Κανονισμούς του *Ίδρύματος*.

Την 15.10.13 ύστερα από το τέλος της *Έκθεσης ANUGA* ο Εμπορικός Σύμβουλος του *Υπουργείου* στην Γερμανία έστειλε επιστολή/έκθεση γεγονότων προς τον Γενικό Διευθυντή του *Υπουργείου* εκθέτοντας γεγονότα που φερόμενα είχαν συμβεί στην υπό αναφορά διεθνή έκθεση βάσει των οποίων οι *Εφεσείοντες* διένειμαν διαφημιστικό υλικό εκθέτοντας προϊόντα με την ονομασία «*Χαλλούμι*».

Την 24.1.14 το *Υπουργείο* επαναλαμβάνοντας προς αυτούς επιστολογραφία (για το ότι δεν δικαιούνται να διακινούν εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης «... προϊόντα με την ονομασία «*ΧΑΛΛΟΥΜΙ-HALLOΥΜΙ*» ...»), με επιστολή προς τους *Εφεσείοντες*, επέβαλαν τις συνέπειες που προνοούνταν στη βάση του εφαρμοζόμενου στην περίπτωση Σχεδίου Ενισχύσεων Ήσσονος Σημασίας «*De Minimis*» σε κυπριακές επιχειρήσεις οι οποίες συμμετέχουν σε Εμπορικές Εκθέσεις στο εξωτερικό στις οποίες το *Υπουργείο* λαμβάνει μέρος με κρατικό περίπτερο («*το Σχέδιο*»), απαιτώντας έντοκη επιστροφή των χορηγιών που πήραν για συμμετοχή στην *Έκθεση ANUGA* και στην *Έκθεση Θεσσαλονίκης*.

Οι *Εφεσείοντες* καταχώρισαν την *Προσφυγή*, ζητώντας ακύρωση των αποφάσεων που τους κοινοποιήθηκαν με τις *Επιστολές 27.8.13* και *28.8.13*.

Το *Διοικητικό Δικαστήριο* απορρίπτοντας την *Προσφυγή* έκρινε (μεταξύ άλλων) - με αυτά που θα παραθέσουμε να αποτελούν αδρομερή απόδοση τους - ότι οι *Εφεσίβλητοι* είχαν καθ' ύλην αρμοδιότητα καθορισμού των προϋποθέσεων συμμετοχής των ενδιαφερόμενων κατά την εκάστοτε συγκεκριμένη εφαρμογή του *Σχεδίου* και πως ο όρος «*Χαλλούμι-Halloumi*» δεν απαρτίζει γεωγραφική ένδειξη, η οποία, ως ζήτημα κοινής λογικής, παραπέμπει απαραίτητως σε χρήση γεωγραφικής ονομασίας «... όπως λ.χ. «*κυπριακό*», «*παφίτικο*» κλπ ...», αλλά και ότι οι *Εφεσείοντες* δεν απέδειξαν ότι η χρήση της ονομασίας από μέρους τους έγινε κατά τα συναλλαγματικά ήθη ή πως είχαν δικαίωμα χρήσης γεωγραφικής ονομασίας που θα μπορούσε να αντιταχθεί προς το *Σήμα*, και ότι, τελικώς, δεν καταδείχθηκε παραβίαση της αρχής της χρηστής διοίκησης και κακοπιστία των *Εφεσίβλητων*, ή παραβίαση του δικαιώματος άσκησης επαγγέλματος, εμπορίου και επικερδούς εργασίας, έλλειψη νόμιμης αιτιολογίας ή δέουσας έρευνας, ή παραβίαση της αρχής της ισότητας ή των αρχών της φυσικής δικαιοσύνης και του δικαιώματος ακρόασης.

Οι *Εφεσείοντες* εναντιώνονται στην πρωτόδικη απόφαση διά τριών λόγων έφεσης. Ισχυρίζονται, πως το *Διοικητικό Δικαστήριο* εσφαλμένα απέληξε ότι οι *Εφεσίβλητοι* έδρασαν εντός των αρμοδιοτήτων τους απαγορεύοντας στους *Εφεσείοντες* την παρουσίαση προϊόντων με την ονομασία «*Χαλλούμι-Halloumi*», αλλά και στο ότι η απαγόρευση άπτεται αμιγώς της μη εξουσιοδοτημένης «... άρα μη νόμιμης χρήσης του Σήματος ...», ως εκ της μη εγγραφής των *Εφεσείωντων* στο

Ίδρυμα (λόγος έφεσης 1), πως (το ίδιο λαθεμένα) απέρριψε τον ισχυρισμό ότι η προσβαλλόμενη απόφαση προσκρούει στο ότι τρίτοι (όπως οι *Εφεσείοντες*) «... έχουν δικαίωμα να χρησιμοποιούν τη γεωγραφική ονομασία εφόσον το πράττουν με βάση τα συναλλαγματικά ήθη που ισχύουν στην βιομηχανία και το εμπόριο ...» (λόγος έφεσης 2), και πως, άστοχα και πάλι, το *Διοικητικό Δικαστήριο* συμπέρανε ότι δεν παραβιάζονται οι αρχές της χρηστής διοίκησης και φυσικής δικαιοσύνης, δρώντας τουτέστιν καθ' υπέρβαση εξουσίας (λόγος έφεσης 3).

Μελετήσαμε τα επιμελή περιγράμματα των ευπαίδευτων δικηγόρων, και αποτιμήσαμε, στην επιτρεπτή και αναγκαία έκταση, όσα μας τέθηκαν.

Για τον λόγο έφεσης 1 και τα της αμφισβητούμενης αρμοδιότητας των *Εφεσίβλητων*, το *Διοικητικό Δικαστήριο*, έχοντας πρώτα αναπτύξει γεγονότα και επίδικα θέματα - όπως έπραξε σε σχέση και προς κάθε άλλο εγειρόμενο ζήτημα - δόμησε την αιτιολογία του επικαλούμενο και τις πρόνοιες του **Άρθρου 8 του Περί των Γενικών Αρχών του Διοικητικού Δικαίου Νόμου 158(Ι)/99**,¹ τονίζοντας, ορθώς, πως η αρμοδιότητα καθορισμού των προϋποθέσεων συμμετοχής των ενδιαφερόμενων κατά την ανά περίπτωση εκπλήρωση του *Σχεδίου*, των *Εφεσειόντων* συμπεριλαμβανομένων, προέκυπτε, ακριβώς, ως εκ των όρων του,

¹ «8.-(1) Οι δραστηριότητες της διοίκησης προσδιορίζονται και περιορίζονται από το εκάστοτε ισχύον δίκαιο.

(2) Οι κανόνες δικαίου που καθορίζουν τα όρια και την έκταση της εξουσίας της διοίκησης υπαγορεύονται από το Σύνταγμα, τους τυπικούς νόμους και τις κανονιστικές πράξεις του Υπουργικού Συμβουλίου ή άλλων διοικητικών οργάνων που εκδίδονται κατ' εξουσιοδότηση νόμου».

και ότι, ακόμη και στην απουσία ρητής πρόβλεψης προς τούτο, οι *Εφεσίβλητοι* είχαν υποχρέωση να σέβονται, όπως κάθε άλλο Διοικητικό Όργανο, την αρχή της νομιμότητας και να αφίστανται ενεργειών που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε διοικητική συνέργεια ή συναίνεση σε παράνομες πράξεις, όπως εν προκειμένω κρίθηκε εντός του εξεταζόμενου πάντα δικαιοδοτικού πλαισίου, ότι ήταν η μη εξουσιοδοτημένη χρήση της ονομασίας «*Χαλλούμι-Halloumi*» από τους *Εφεσείοντες*.

Το *Διοικητικό Δικαστήριο* προσέθεσε πως οι παράμετροι αρμοδιότητας των *Εφεσίβλητων* στην προκειμένη περίπτωση δεν προσδιορίζεται ή περιορίζεται κατά τις υποχρεώσεις ή απαιτήσεις που τίθενται αποκλειστικώς και μόνο στην οικεία νομοθεσία ή τους αφορώντες Κανονισμούς, αλλά επεκτείνεται και στα καθήκοντα και δικαιώματα που απορρέουν από το γενικότερο πλέγμα δικαίου στο οποίο οι *Εφεσίβλητοι* υποχρεούνταν να λειτουργούν κατά την αρχή της νομιμότητας. Έτσι, κατά τη σκέψη αυτή, οι *Εφεσίβλητοι* είχαν υποχρέωση να δράσουν προστατευτικά και όχι παραβιαστικά των αποκλειστικών ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων του *Ιδρύματος* στο *Σήμα*.

Στο σύγγραμμα των *Επαμεινώνδα Π. Σπηλιωτόπουλου και Βασίλειου Θ. Κονδύλη, Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου, Τόμος 1, 16^η Έκδοση, 2023, σελ. 100 (παρ. 75)*, αναφέρονται και αυτά για τη γενικότερη τούτη προβληματική, και κυρίως για το υπό συζήτηση πρωτόδικο σκεπτικό του πρωτόδικου ευπαίδευτου

Δικαστή (που παρέπεμψε στο ίδιο απόσπασμα, προηγούμενης εκ των πραγμάτων έκδοσης της εν λόγω πραγματείας):

«75. Σύμφωνα με την αρχή της νομιμότητας, όπως καθορίστηκε πιο πάνω, τη δράση της Δημόσιας Διοίκησης διέπουν οι κανόνες του ευρωπαϊκού δικαίου, οι κανόνες των συνταγματικών διατάξεων, οι κανόνες των διεθνών συνθηκών που έχουν κυρωθεί με νομοθετικές πράξεις και επικυρωθεί, οι κανόνες οι οποίοι έχουν θεσπισθεί με νομοθετικές πράξεις και με διοικητικές κανονιστικές πράξεις που έχουν εκδοθεί βάσει νομοθετικής εξουσιοδότησης ή βάσει του άρθρου 83 Σ. Κατά έναν όμως ευρύτερο και ορθότερο προσδιορισμό (που ακολουθείται από πολλούς συγγραφείς), η αρχή της νομιμότητας συνεπάγεται την υπαγωγή της Δημόσιας Διοίκησης στο σύνολο των κανόνων δικαίου, από οποιαδήποτε πηγή και αν προέρχονται, οι οποίοι διέπουν την οργάνωση, τη λειτουργία και γενικά τη δράση της [...] Στην περίπτωση αυτή, στους κανόνες που συγκροτούν το πλαίσιο (το μπλοκ) της νομιμότητας, περιλαμβάνονται επιπλέον και οι γενικώς παραδεδομένοι κανόνες του διεθνούς δικαίου, οι γενικές αρχές του διοικητικού δικαίου, οι νομολογιακοί κανόνες, καθώς και οι κανόνες που θεσπίζονται με κανονιστικές πράξεις [...]».

Δεν έχουμε κατιτί άλλο να προσθέσουμε, πέραν από το ότι στην ενεστώτως αφορώσα έκφραση ήταν εύστοχη η διαπίστωση του Διοικητικού Δικαστηρίου πως οι Εφεσίβλητοι έδρασαν «... κατά τη λήψη των επίδικων αποφάσεων, στα πλαίσια της αρμοδιότητας [τους] ...». Εννοείται, ότι απολήγοντας σε αυτό - και τούτο ισχύει οριζοντίως σε κάθε άλλη θεματική στην παρούσα - είχαμε υπόψη τη διαχρονική στάση της νομολογίας πως όταν η Διοίκηση ενασκει τη διακριτική της ευχέρεια εντός εύλογων και επιτρεπτών πλαισίων (όπως στην προκειμένη), το Δικαστήριο δεν ασκεί κατά κανόνα πρωτογενή έλεγχο και δεν υποκαθιστά την κρίση της με τη δική του εντύπωση (*Αντωνίου ν. Δημοκρατίας, Ε.Α.Δ. 102/18, ημ. 11.3.24, Πηλείδης ν. Δημοκρατίας, Ε.Α.Δ. 95/17, ημ. 19.12.23, Αρτεμίου-Φωτιάδου ν. Δημοκρατίας, Ε.Α.Δ. 84/16, ημ. 2.10.23*).

Ο λόγος έφεσης 1 απορρίπτεται.

Στον λόγο έφεσης 2, οι Εφεσείοντες λέγουν ότι παραβιάστηκαν τα *Άρθρα 1Α και 169(3) του Συντάγματος* διά της παραβίασης του (ισχύοντος τότε)² *Κανονισμού 207/2009 του Συμβουλίου της 26^{ης} Φεβρουαρίου 2009 για το Κοινοτικό Σήμα («ο Κανονισμός (ΕΚ) 207/09»)* και των αρχών στην *Organismos Kypriakis Galaktokomikis Viomichanias v. Office for Harmonization in the Internal Market [2012] EUECJ T-534/10 (13 June 2012)*, υποστηρίζοντας ότι, διά των *Άρθρων 7(1)(γ) και 66(2) του Κανονισμού (ΕΚ) 207/09*, ο δικαιούχος του Σήματος δεν μπορούσε να το αντιτάξει σε τρίτους, που είχαν δικαίωμα να χρησιμοποιούν τη γεωγραφική ονομασία και να πράττουν ως τα συναλλαγματικά ήθη.

Το Διοικητικό Δικαστήριο απέρριψε τις θέσεις, καταγράφοντας:

«Ούτε αυτός ο λόγος ακυρώσεως ευσταθεί. Ορθώς, κατά την κρίση μου, επισημαίνεται από την πλευρά του καθ' ου η αίτηση, ότι ο όρος «ΧΑΛΛΟΥΜΙ-HALLOUMI» δεν αποτελεί γεωγραφική ένδειξη, η οποία, ως ζήτημα κοινής λογικής, παραπέμπει απαραίτητα σε χρήση γεωγραφικής ονομασίας, όπως λ.χ. «κυπριακό», «παφίτικο» κλπ. Ο όρος «ΧΑΛΛΟΥΜΙ-HALLOUMI» σαφώς δεν εμπίπτει σε αυτή την περίπτωση. Πέραν αυτού, ορθώς επισημαίνεται από το καθ' ου η αίτηση, ότι η αιτήτρια δεν έχει αποδείξει, ότι η χρήση του ονόματος αυτού από αυτή γίνεται σύμφωνα με τα συναλλαγματικά ήθη, αλλά ούτε έχει αποδείξει, ότι έχει οποιοδήποτε δικαίωμα χρήσης γεωγραφικής ονομασίας, το οποίο να μπορεί να προτάξει έναντι του Σήματος του Ιδρύματος. Συνεπώς, ούτε αυτός ο λόγος ακυρώσεως ευσταθεί και, συνεπώς, απορρίπτεται».

² Ο οποίος καταργήθηκε διά του *Άρθρου 211 του Κανονισμού (ΕΕ) 2017/1001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 2017, για το Σήμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.*

Δεν εντοπίσαμε ερείσματα που να αιτιολογούν εφετειακή παρέμβαση.

Το Άρθρο 7 του Κανονισμού (ΕΚ) 207/09, διαλάμβανε:

«7.1. Δεν γίνονται δεκτά για καταχώριση:

α) τα σημεία που δεν πληρούν τους όρους του άρθρου 4·

β) τα σήματα που στερούνται διακριτικού χαρακτήρα·

γ) τα σήματα που αποτελούνται αποκλειστικά από σημεία ή ενδείξεις που μπορούν να χρησιμεύσουν, στο εμπόριο, προς δήλωση του είδους, της ποιότητας, της ποσότητας, του προορισμού, της αξίας, της γεωγραφικής προέλευσης ή του χρόνου παραγωγής του προϊόντος ή της παροχής της υπηρεσίας ή άλλων χαρακτηριστικών του προϊόντος ή της υπηρεσίας·

δ) τα σήματα που συνίστανται αποκλειστικά από σημεία ή ενδείξεις τα οποία έχουν καταστεί συνήθη στην καθημερινή γλώσσα ή στη θεμιτή και πάγια πρακτική του εμπορίου·

ε) τα σήματα που αποτελούνται αποκλειστικά:

i) από το σχήμα που επιβάλλεται από την ίδια τη φύση του προϊόντος·

ii) από το σχήμα του προϊόντος που είναι απαραίτητο για την επίτευξη ενός τεχνικού αποτελέσματος·

iii) από το σχήμα που προσδίδει ουσιαστική αξία στο προϊόν·

στ) τα σήματα που αντίκεινται στη δημόσια τάξη ή στα χρηστά ήθη·

ζ) τα σήματα που θα μπορούσαν να παραπλανήσουν το κοινό, για παράδειγμα ως προς τη φύση, την ποιότητα ή τη γεωγραφική προέλευση του προϊόντος ή της υπηρεσίας·

η) τα σήματα τα οποία, ελλείψει αδείας των αρμόδιων αρχών, δεν γίνονται δεκτά δυνάμει του άρθρου 6β της σύμβασης των Παρισίων για την προστασία της βιομηχανικής ιδιοκτησίας, εφεξής «η σύμβαση των Παρισίων»·

θ) τα σήματα που περιλαμβάνουν διακριτικά σύμβολα, εμβλήματα ή θυρεούς εκτός αυτών του άρθρου 6β της σύμβασης των Παρισίων και που είναι ιδιαίτερου δημοσίου συμφέροντος, εκτός εάν έχει επιτραπεί η καταχώρισή τους από τις αρμόδιες αρχές·

ι) τα σήματα για κρασιά, εμπεριέχοντα ή αποτελούμενα από γεωγραφική ένδειξη εμφαίνουσα κρασιά, ή τα σήματα για οινοπνευματώδη εμπεριέχοντα ή αποτελούμενα από γεωγραφική ένδειξη εμφαίνουσα

οινοπνευματώδη, εφόσον πρόκειται για κρασιά ή οινοπνευματώδη που δεν έχουν τη συγκεκριμένη καταγωγή·

ια)τα σήματα που περιλαμβάνουν ή αποτελούνται από ονομασία προέλευσης ή γεωγραφική ένδειξη που έχει καταχωρισθεί σύμφωνα με τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 510/2006 του Συμβουλίου, της 20ής Μαρτίου 2006, για την προστασία των γεωγραφικών ενδείξεων και των ονομασιών προέλευσης των γεωργικών προϊόντων και των τροφίμων όταν αντιστοιχούν σε μία από τις καταστάσεις που αναφέρονται στο άρθρο 13 του εν λόγω κανονισμού και αφορούν τον ίδιο τύπο προϊόντος, υπό την προϋπόθεση ότι η αίτηση καταχώρισης του σήματος υποβάλλεται μετά την ημερομηνία υποβολής της αίτησης καταχώρισης της ονομασίας προέλευσης ή της γεωγραφικής ένδειξης στην Επιτροπή.

2. Η παράγραφος 1 εφαρμόζεται ακόμη και αν οι λόγοι απαραδέκτου υφίστανται μόνο σε τμήμα της Κοινότητας.

3. Η παράγραφος 1, στοιχεία β), γ) και δ), δεν εφαρμόζεται αν το σήμα έχει αποκτήσει για τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες για τις οποίες ζητείται η καταχώριση διακριτικό χαρακτήρα λόγω της χρήσης που του έχει γίνει».

Το Άρθρο 66 του Κανονισμού (ΕΚ) 207/09, προέβλεπε:

«66. 1. Συλλογικά κοινοτικά σήματα δύνανται να αποτελέσουν τα κοινοτικά σήματα που προσδιορίζονται ως συλλογικά κατά την κατάθεση και είναι ικανά να διακρίνουν τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες των μελών της δικαιούχου οργάνωσης του σήματος από εκείνα άλλων επιχειρήσεων. Δύνανται να καταθέτουν συλλογικά κοινοτικά σήματα οι οργανώσεις κατασκευαστών, παραγωγών, παρεχόντων υπηρεσιών ή εμπόρων, οι οποίες, σύμφωνα με τη νομοθεσία στην οποία υπάγονται, έχουν την ικανότητα να είναι, ιδίως ονόματι, υποκείμενα πάσης φύσεως δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, να συμβάλλονται ή να ενεργούν άλλες δικαιοπραξίες και να παρίστανται ενώπιον δικαστηρίου, καθώς επίσης και τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου.

2. Κατά παρέκκλιση από το άρθρο 7 παράγραφος 1 στοιχείο γ), συλλογικά κοινοτικά σήματα κατά την έννοια της παραγράφου 1 μπορούν να αποτελέσουν σημεία ή ενδείξεις που δύνανται να χρησιμεύσουν στο εμπόριο για δήλωση της γεωγραφικής προέλευσης των προϊόντων ή των υπηρεσιών. Το συλλογικό σήμα δεν επιτρέπει στον δικαιούχο να απαγορεύει στους τρίτους τη χρήση στις συναλλαγές τέτοιων σημείων ή ενδείξεων, εφόσον αυτή η χρήση γίνεται σύμφωνα με τα χρηστά συναλλακτικά ήθη που ισχύουν στη βιομηχανία ή το εμπόριο· ειδικότερα, αυτό το σήμα δεν μπορεί να αντιταχθεί σε τρίτο που έχει δικαίωμα να χρησιμοποιεί γεωγραφική ονομασία.

3. Ο παρών κανονισμός εφαρμόζεται στα συλλογικά κοινοτικά σήματα, εκτός αν τα άρθρα 67 έως 74 προβλέπουν άλλως».

Αναφέεται, πως το *Άρθρο 66(2) του Κανονισμού (ΕΚ) 207/09*, συνιστούσε παρέκκλιση από το *Άρθρο 7(1)(γ) του Κανονισμού (ΕΚ) 207/09*, το οποίο απαγόρευε κατ' αρχήν την εγγραφή ως εμπορικό σήμα, σημεία ή ενδείξεις που μπορεί να χρησιμεύαν στο εμπόριο για να δηλώνουν τη γεωγραφική προέλευση, και ότι κατά απόκλιση μπορούσαν να αποτελέσουν συλλογικά κοινοτικά σήματα.

Οι παρεκκλίσεις αυτές ερμηνεύονται κατά κανόνα - και τηρουμένων κάθε φορά των αναλογιών - συσταλτικά και όχι διασταλτικά (*Aerocandia Aviation Services CY Ltd v. Γκικόκα και Άλλου, Π.Ε. Ε136/20, ημ. 24.1.22, Πρόεδρος της Δημοκρατίας v. Βουλής των Αντιπροσώπων (Αρ. 5) (2017) 3(A) Α.Α.Δ. 327, 337, Bekefi και Άλλων v. Δημοκρατίας (2016) 3 Α.Α.Δ. 258, 267, Consejo Regulador de la Denominación de Origen Txakoli de Álava v. Office for Harmonisation in the Internal Market (Trade Marks and Designs) [2011] EUECJ T-341/09 (17.5.11)*).

Κατ' ακολουθίαν, σωστά το Διοικητικό Δικαστήριο αποφάσισε ότι το επίθετο μιας γεωγραφικής ονομασίας όπως για παράδειγμα «κυπριακός» μπορεί να θεωρείται ως γεωγραφικό όνομα, χωρίς να τεκμαίρεται πως η λέξη «Χαλλούμι» μπορεί να θεωρηθεί ως γεωγραφική ονομασία ή όρος, με όσα άλλα υποστήριζαν οι Εφεσεύοντες επί του προκειμένου να παραμένουν εν πάση περιπτώσει μετέωρα

πραγματικού υποβάθρου αφού δεν κατέδειξαν για ποιο λόγο τούτοι είχαν κατά τους κρίσιμους χρόνους ανάλογο δικαίωμα.

Συναρτώμενα προς αυτά, το Διοικητικό Δικαστήριο υπογράμμισε και τα εξής για την αποδεικτική αστοχία των *Εφεσειόντων*:

«[...] Η αιτήτρια θέτει ... θέμα «εκβιασμού» της, ως αναφέρει, από το καθ' ου η αίτηση, όπως εγγραφεί στο Ίδρυμα. Επικαλείται δε, ότι καλύπτεται, σε σχέση με τη διακίνηση των προϊόντων με χρήση του ονόματος «ΧΑΛΛΟΥΜΙ-HALLOUMI» από τα εμπορικά σήματα FINO FOODS και PALLAS. Ωστόσο, ορθώς επισημαίνεται, καταρχάς, από το καθ' ου η αίτηση, ότι τα εν λόγω εμπορικά σήματα δεν περιέχουν την επίδικη ονομασία «ΧΑΛΛΟΥΜΙ-HALLOUMI». Η αιτήτρια επικαλείται, επίσης και άλλα εμπορικά της σήματα εγγεγραμμένα στην Κύπρο, που εμπεριέχουν τη λέξη «χαλλούμι». Ωστόσο, η αιτήτρια δεν έχει προσφέρει, πέραν της αναφοράς στη γραπτή αγόρευση της, οποιαδήποτε μαρτυρία, σε σχέση με τους όρους εγγραφής τέτοιων εμπορικών σημάτων, την εμβέλεια και τους όρους ισχύος τους, σε σχέση και με το Σήμα. Σύμφωνα με την παγίως ισχύουσα νομολογία του Ανωτάτου Δικαστηρίου, οι αγορεύσεις των διαδίκων δεν προσφέρονται για την προσκόμιση μαρτυρίας και δεν συνιστούν τέτοια (βλ. ΘΑΛΑΣΣΙΝΟΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ (2003) 3 ΑΑΔ 507). Με δεδομένο, ότι το Σήμα ανήκει στην ιδιοκτησία του Ιδρύματος, δεν μπορεί να θεωρείται ως εκβιασμός, η εγγραφή της αιτήτριας στην Επιτροπή Παραγωγών του Ιδρύματος, για χρήση του Σήματος. Στο σημείο αυτό, επαναλαμβάνω, ότι εάν το Ίδρυμα δεν πληροί, κατά την αιτήτρια, τις νόμιμες προϋποθέσεις λειτουργίας του, τέτοια αμφισβήτηση δεν μπορεί να εγερθεί και να εξεταστεί στα πλαίσια της παρούσας αναθεωρητικής δικαιοδοσίας [...]».

Συμφωνούμε.

Οι αποφάσεις στις οποίες μας παρέπεμψαν οι ευπαίδευτοι δικηγόροι των *Εφεσειόντων* - εκείνες δηλαδή που δόθηκαν κατοπινά της πρωτόδικης απόφασης

και της καταχώρισης της έφεσης ³ - δεν μπορούν υπό τις περιστάσεις να συγκροτήσουν σημείο αναφοράς για ό,τι τώρα ενδιαφέρει ώστε να έχουν εν τίνι τρόπω και αναδρομική (ανατρεπτική) επιρροή στα όσα έκρινε το *Διοικητικό Δικαστήριο* κατά τα επίμαχα γεγονότα της *Προσφυγής*.

Ο λόγος έφεσης 2 απορρίπτεται.

Όσον αφορά στον λόγο έφεσης 3 και τα περί παραβίασης των αρχών της χρηστής διοίκησης και φυσικής δικαιοσύνης εκ πλευράς *Εφεσίβλητων*, οι *Εφεσεϊόντες* προτάσσουν ότι το σφάλμα του *Διοικητικού Δικαστηρίου* σύγκειται στο ότι τούτο, αν και επεσήμανε ότι στο *Σχέδιο* και στις εξαγγελίες συμμετοχής στα κρατικά περίπτερα της *Έκθεσης ANUGA* και της *Έκθεσης Θεσσαλονίκης*, δεν υπήρχε ρητός όρος προηγούμενης εγγραφής των *Εφεσειόντων* στο *Ίδρυμα* ως προϋπόθεσης για την έκθεση των προϊόντων τους, εντούτοις κακώς αποφάνθηκε ότι οι *Εφεσίβλητοι* είχαν αρμοδιότητα καθορισμού των όρων συμμετοχής στο *Σχέδιο*, κάτι που συμπαρασύρει σε ανατροπή και την πρωτόδικη σκέψη πως η κρίση των *Εφεσίβλητων* σχηματίστηκε επί αμιγώς αντικειμενικών δεδομένων, ήτοι του γεγονότος ότι ο ιδιοκτήτης του *Σήματος* είναι το *Ίδρυμα* στο οποίο δεν είχαν εγγραφθεί οι *Εφεσειόντες*. Αυτά, κατά παρόμοια συλλογιστική, ενισχύουν την άποψη των *Εφεσειόντων* ότι οι πράξεις και ενέργειες των *Εφεσίβλητων*

³ *Foundation for the Protection of the Traditional Cheese of Cyprus named Halloumi v. European Union Intellectual Property Office* (EUIPO) [2023] EUECJ T-558/21 (01 February 2023), *Foundation for the Protection of the Traditional Cheese of Cyprus named Halloumi v. European Union Intellectual Property Office (EUIPO)-Papouis Dairies Ltd* [2023] EUECJ T-565/21 (01 February 2023), *Republic of Cyprus v. European Union Intellectual Property Office* [2020] EUECJ C-608 (30 April 2020).

περιβάλλονται από υπέρβαση εξουσίας καθότι η πρόνοια περί προηγούμενης εγγραφής στο *Ίδρυμα* πηγάζει από το Καταστατικό του *Ίδρύματος* το οποίο «... σε κάθε περίπτωση είναι πράξη ιδιωτικού δικαίου και ... ήταν προϋπόθεση που τέθηκε μεταγενέστερα και αφού η *Εφεσείουσα* εγκρίθηκε για την συμμετοχή της στις *Διεθνείς Εκθέσεις Θεσσαλονίκης και ANUGA*».

Δεν μας βρίσκουν συγκλίνοντες οι τοποθετήσεις των *Εφεσειόντων*.

Το *Διοικητικό Δικαστήριο*, ως καιρία υπέδειξε και η ευπαίδευτη δικηγόρος των *Εφεσίβλητων*, με μνεία στο δικαστικό σκεπτικό, ορθά κατέληξε στο ότι οι *Εφεσειόντες* ήσαν ήδη ενήμεροι «... από την επιστολή του *Ίδρύματος* ημερομηνίας 1.3.13 προς τον *Σύνδεσμο Τυροκόμων Κύπρου ...*» αλλά και γιατί το *Ίδρυμα*, ως ιδιοκτήτης του *Σήματος*, μπορούσε να θέτει αποκλειστικώς τους όρους χρήσης του *Σήματος*, πόσω δε μάλλον στην απουσία προσήκουσας αμφισβήτησης «... ενώπιον αρμόδιων αρχών ή δικαστηρίων ...», τη νομιμότητα ιδιοκτησίας του *Σήματος* από το *Ίδρυμα*, ή της νομιμότητας του ίδιου του *Ίδρύματος*.

Για τα περί παραβίασης των αρχών της φυσικής δικαιοσύνης και του δικαιώματος ακρόασης, το *Διοικητικό Δικαστήριο* έθιξε, και πάλι καλώς, ότι η απόφαση των *Εφεσίβλητων* ασκήθηκε επί αντικειμενικών δεδομένων, και δη επί του ότι οι *Εφεσειόντες* έχοντας γνώση των επιπτώσεων και όσων περιστοίχιζαν τα πράγματα καθ' όλους τους ουσιώδεις χρόνους, δεν είχαν εγγραφθεί στο *Ίδρυμα* (ιδιοκτήτη του *Σήματος*), με παρεπόμενο να μην καταστούν δικαιούχοι χρήσης του *Σήματος*.

Εισφέρουμε προσέτι, ότι οι *Εφεσεΐοντες*, πέραν από το να προτάξουν φραστικώς τη θέση περί παραβίασης του φερόμενου δικαιώματος ακρόασης, δεν έθεσαν ικανοποιητικό υπόβαθρο για την επίδραση που θα μπορούσαν να έχουν στα πράγματα οι όποιες θέσεις θα ανέπτυσσαν τούτοι ενώπιον των *Εφεσίβλητων* αν καλούνταν να υπερασπιστούν τις ενέργειες τους. Τίποτα το ειδικό δεν ανέφεραν για αυτά οι *Εφεσεΐοντες*, εκτός βεβαίως από το να αναγνωρίσουν κατ' ουσίαν την παραβίαση των όρων του *Σχεδίου* και το ότι δεν είχαν εγγραφθεί στο *Ίδρυμα*, παρ' όλες τις περί του αντιθέτου παραινήσεις των *Εφεσίβλητων*.

Αναφορικός προς τη συζητούμενη πτυχή, η Ολομέλεια του Συμβουλίου της Επικρατείας ανέφερε στην **ΣτΕ 4447/12** και τούτα τα κατ' αναλογία σχετικά προς τα υπό ανάλυση, τα οποία ασπαζόμαστε ως προς τις αρχές που εκφράζουν:

« [...] 7. Επειδή, το Σύνταγμα στο άρθρο 20 παράγραφος 2 ορίζει ότι «2. Το δικαίωμα της προηγούμενης ακρόασης του ενδιαφερόμενου ισχύει και για κάθε διοικητική ενέργεια ή μέτρο που λαμβάνεται σε βάρος των δικαιωμάτων ή συμφερόντων του». Κατά την έννοια της διατάξεως αυτής η άσκηση του συνταγματικώς κατοχυρωμένου δικαιώματος της προηγούμενης ακρόασης – το οποίο προβλέπεται πλέον και στο άρθρο 6 του μη διέποντος την επίδικη περίπτωση Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας Ν. 2690/1999, Α' 45 – αποβλέπει στην παροχή της δυνατότητας στον διοικούμενο, τον οποίον αφορά η δυσμενής διοικητική πράξη να προβάλλει συγκεκριμένους ισχυρισμούς ενώπιον του αρμοδίου διοικητικού οργάνου, ούτως ώστε να επηρεάσει τη λήψη από το όργανο αυτό της σχετικής απόφασης ύστερα από διαφορετική εμφάνιση ή εκτίμηση του πραγματικού υλικού, και τούτο, ανεξαρτήτως του αν παρέχεται στον διοικούμενο αυτό η δυνατότητα να ασκήσει ενδικοφανή προσφυγή κατά της διοικητικής πράξεως. Συνεπώς, για το λυσιτελές της προβολής από τον διοικούμενο λόγου ακυρώσεως περί μη τηρήσεως του δικαιώματος προηγούμενης ακρόασης πριν την έκδοση της δυσμενούς γι' αυτόν πράξεως απαιτείται και παράλληλη αναφορά και των ισχυρισμών που αυτός θα προέβαλε ενώπιον της Διοικήσεως αν είχε κληθεί. Εξάλλου, όταν βάσει της συγκεκριμένης ειδικής νομοθεσίας που διέπει την

έκδοση της δυσμενούς διοικητικής πράξεως προβλέπονται, πέραν της αρχικής προηγουμένης ακροάσεως, και ένα ή περισσότερα στάδια ενδικοφανούς διαδικασίας ενώπιον ανωτέρων οργάνων η μη τήρηση του προβλεπομένου τύπου της προηγουμένης ακροάσεως κατά την διαδικασία εκδόσεως της αρχικής πράξεως καλύπτεται, εφόσον ο ενδιαφερόμενος ασκήσει την ή τις ενδικοφανείς προσφυγές και προβάλλει τους κρίσιμους, κατ' αυτόν, ισχυρισμούς που δεν προέβαλε πριν την έκδοση της αρχικής πράξεως. Στην περίπτωση, μάλιστα αυτή, θα πρέπει να θεωρηθεί ως εκτελεστή διοικητική πράξη η τελικώς εκδιδόμενη, μετά την άσκηση από τον ενδιαφερόμενο της ή των ενδικοφανών προσφυγών, διότι ως οριστική διοικητική πράξη είναι η τελικώς εκδιδόμενη μετά την εξάντληση της ενδικοφανούς διαδικασίας. Κατά την συγκλίνουσα γνώμη του Αντιπροέδρου Ν. Σακελλαρίου και των Συμβούλων Γ. Παπαγεωργίου, Α. Χριστοφορίδου, Φ. Ντζίμα, Β. Καλατζή, Β. Αραβαντινού και Δ. Μακρή: Η παρ. 2 του άρθρου 20 του Συντάγματος – σε αντίθεση με την παρ. 1 αυτού – αφορά στο δικαίωμα προβολής ισχυρισμών και υποβολής στοιχείων στην Διοίκηση, στην εξουσία της οποίας ανήκει, κατά το άρθρο 26 του Συντάγματος, η ουσιαστική αξιολόγηση αυτών πριν από «κάθε διοικητική ενέργεια ή μέτρο» εις βάρος των δικαιωμάτων ή συμφερόντων του διοικουμένου. Κατά τις ανωτέρω, λοιπόν, διατάξεις, στην ουσιαστική εκτίμηση ισχυρισμών και στοιχείων που αποτελούν αντικείμενο του δικαιώματος «προηγουμένης» ακροάσεως δεν δύναται να προβεί το πρώτον (όταν, δηλαδή, δεν έχει παρασχεθεί στον διοικούμενο η δυνατότητα προβολής των ενώπιον της Διοικήσεως) ο δικαστής, κατ' εξοχήν δε ο ακυρωτικός δικαστής: η λυσιτέλεια, συνεπώς, και, εντεύθεν, η δυνατότητα εξετάσεως λόγου ακυρώσεως περί παραβάσεως του δικαιώματος ακροάσεως δεν δύναται να συναρτάται με την παράλληλη αναφορά και των ισχυρισμών τους οποίους «θα προέβαλλε» ο αιτών, ως διοικούμενος, ενώπιον της Διοικήσεως. Ο λόγος, όμως, αυτός ακυρώσεως είναι οπωσδήποτε απορριπτέος ως αλυσιτελώς προβαλλόμενος, εφ' όσον ο αιτών, ως διοικούμενος, ηδύνατο κατά νόμον να ασκήσει εν συνεχεία ενδικοφανή προσφυγή, αφού δι' αυτής παρέχεται η δυνατότητα αξιολογήσεως ισχυρισμών και στοιχείων πριν από την έκδοση της, επ' αυτής εκδιδόμενης, τελικής και μόνης εκτελεστής πράξεως, καλυπτομένης, ως εκ τούτου, της μη τήρσεως του εν λόγω τύπου κατά την έκδοση της αρχικής πράξεως. Περαιτέρω, κατά τη γνώμη του Συμβούλου Μ. Πικραμένου η προηγούμενη ακρόαση όταν καθιερώνεται δυνάμει ειδικής διάταξης νόμου πριν από την έκδοση διοικητικής πράξης με δυσμενές περιεχόμενο για τον ενδιαφερόμενο, συνιστά ουσιώδη τύπο της διοικητικής διαδικασίας, η μη τήρηση του οποίου καθιστά μη νόμιμη την εν λόγω πράξη. Ο τύπος αυτός δεν καλύπτεται από την άσκηση ενδικοφανούς προσφυγής, η οποία τυχόν προβλέπεται στην ειδική κατά περίπτωση νομοθεσία, διότι σκοπός του κατά το άρθρο 20 παρ. 2 του Συντάγματος δικαιώματος της προηγούμενης ακρόασης, είναι να ακούσει η Διοίκηση τον ενδιαφερόμενο πριν από την έκδοση δυσμενούς εκτελεστής διοικητικής πράξης, η οποία φέρει το τεκμήριο νομιμότητας και παράγει έννομες συνέπειες, ανεξαρτήτως αν κατ' αυτής μπορεί να ασκηθεί διοικητική προσφυγή οποιασδήποτε μορφής. Με την τήρηση του ουσιώδους αυτού τύπου τίθενται ενώπιον του αρμοδίου διοικητικού οργάνου οι τυχόν ισχυρισμοί και

τα αποδεικτικά στοιχεία του ενδιαφερομένου, με συνέπεια η τελικώς εκδιδόμενη πράξη να είναι προϊόν εκτίμησης του συνόλου των στοιχείων του φακέλου, τούτο δε αποτυπώνεται στην αιτιολογία της. Έτσι, καθίσταται εν τέλει ευχερέστερος ο ακυρωτικός δικαστικός έλεγχος, που είναι από τη φύση του οριακός, διότι μπορεί, στα πλαίσιά του, να εξετασθεί αν η Διοίκηση συνεκτίμησε τους προβληθέντες ισχυρισμούς και τα προσκομισθέντα στοιχεία από τον ενδιαφερόμενο, ιδίως, μάλιστα, όταν αυτά συνδέονται με τεχνικά ή ουσιαστικά ζητήματα τα οποία ο ακυρωτικός δικαστής δεν έχει την εξουσία να εκτιμήσει πρωτογενώς [...]].»

Παρομοίως - και κατά συγκριτική προσέγγιση προς την αντίστοιχη και κατά βάση συγκλίνουσα με τα ως άνω ενωσιακή νομολογία επί του ζητήματος - στην *Thyssen Stahl AG v. Commission of the European Communities [2003] EUECJ C-194/99 P (02 October 2003)*, υπογραμμίστηκαν και αυτά:

«[...] 30 Επιβάλλεται να υπομνηστεί ότι ο σεβασμός των δικαιωμάτων άμυνας σε κάθε διαδικασία δυνάμενη να καταλήξει στην επιβολή κυρώσεων, ιδίως δε προστίμων ή χρηματικών ποινών, αποτελεί θεμελιώδη αρχή του κοινοτικού δικαίου, η οποία πρέπει να τηρείται ακόμη και αν πρόκειται για διαδικασία διοικητικού χαρακτήρα (απόφαση της 13ης Φεβρουαρίου 1979, 85/76, *Hoffmann-La Roche κατά Επιτροπής*, Συλλογή τόμος 1979/I, σ. 215, σκέψη 9).

31 Προσβάλλονται τα δικαιώματα άμυνας οσάκις υφίσταται το ενδεχόμενο, λόγω παρατυπίας εκ μέρους της Επιτροπής, η κινηθείσα από αυτή διοικητική διαδικασία να καταλήξει πιθανώς σε διαφορετικό αποτέλεσμα (απόφαση της 10ης Ιουλίου 1980, 30/78, *Distillers Company κατά Επιτροπής*, Συλλογή τόμος 1980/II, σ. 465, σκέψη 26). Η κινούσα δίκη επιχείρηση αποδεικνύει ότι έλαβε χώρα παρόμοια προσβολή εφόσον αποδεικνύει επαρκώς όχι ότι η απόφαση της Επιτροπής θα είχε διαφορετικό περιεχόμενο, αλλ' ότι θα μπορούσε να υποστηρίξει καλύτερα την άμυνά της ελλείψει της παρατυπίας, επί παραδείγματι ως εκ του ότι θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει για την άμυνά της έγγραφα στα οποία δεν της επετράπη η πρόσβαση κατά τη διοικητική διαδικασία (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 8ης Ιουλίου 1999, C-51/92 P, *Hercules Chemicals κατά Επιτροπής*, Συλλογή 1999, σ. I-4235, σκέψη 81, και προαναφερθείσα απόφαση *Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής*, σκέψη 318) [...]].»

Κάθε άλλη εντύπωση στην παρούσα, θα ήταν περιττή.

Δεν υπάρχει περιθώριο εφετειακής επέμβασης.

Ο λόγος έφεσης 3 απορρίπτεται.

Ουδείς λοιπόν των λόγων έφεσης ευσταθεί.

Η έφεση απορρίπτεται.

Επιδικάζουμε έξοδα €4.000,00, εναντίον των *Εφεσειόντων* και υπέρ των *Εφεσίβλητων*.

Τ.Θ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Δ.

Ν.Γ. ΣΑΝΤΗΣ, Δ.

Μ. ΚΑΛΛΙΓΕΡΟΥ, Δ.

/μκε